

Kulturdepartementet
postmottak@kud.dep.no

Oslo, 12. august 2013

Høringsuttalelse til NOU 2013:1 «Det livssyns åpne samfunn»

Hjelpeskilden Norge er en organisasjon som jobber med informasjon om lukkede trossamfunn, med spesielt fokus på barns oppvekstvilkår. Ved siden av informasjonsarbeid sørger vi for hjelp og støtte til mennesker i religiøse bruddprosesser.

Vi har behandlet NOU 2013:1 og har følgende merknader:

1. Barns rett til å bestemme selv i tros og livssynsspørsmål (Kap 19.3)

Utvalget har konkludert med at de ønsker å videreføre 15 år som aldersgrense for at barn skal kunne melde seg inn eller ut av et tros- eller livssynssamfunn. Det henvises blant annet til at barn i henhold til Barneloven har rett til melde seg inn i foreninger og bestemme utdanning når de er 15 år. Barn under 15 år kan melde seg inn i trossamfunn med foreldrenes skriftlige samtykke, mens barn under 12 år har rett til å motsette seg å bli meldt inn i et trossamfunn mot sin vilje.

Vi mener at utvalgets innstilling i liten grad er beskyttende for barn i lukkede trossamfunn. 80% av Hjelpeskildens medlemsmasse har bakgrunn fra trossamfunnet Jehovas vitner, et trossamfunn der medlemmene nå opplever et sterkt press fra trossamfunnets ledelse for at medlemmenes barn skal døpe seg i stadig yngre alder¹. I medlemmenes spesielle virkelighetsforståelse er det av livsviktig betydning at man døper seg og dermed blir medlem av trossamfunnet straks man har forstått Jehovas vitners lære, noe ledelsen mener at barna kan gjøre ved svært ung alder. Hvis man velger å utsette dåpen kan man i virkelighetsforståelsen risikere å dø i Harmageddon, som ventes om kort tid. Man kan derfor ikke argumentere at barn som blir medlem i trossamfunnet ved 9, 11 eller 13 års alder eller eldre gjør dette frivillig; de gjør dette av frykt for å dø. I tillegg er det et betydelig sosialt press på barna for at de skal døpe seg tidlig. Barna er oppdratt til å være lydige mot sine foreldre, og mange barn døper seg tidlig av hensyn til sine foreldre.

Hjelpeskilden mener at begrepet medlemskap bør defineres nærmere. Å være medlem av en forening, av Den katolske kirke eller Human-Etisk forbund er noe ganske annet enn å være medlem av lukkede trossamfunn.

¹ På et foredrag i Malmø 2. juni 2013, ble medlemmene advart av selskapets styremedlem David Splane mot at barna ventet for lenge med å bli døpt: "In some countries, we find that young ones 10, 11, 12 years old are not even unbaptized publishers yet, and then we find that young ones 13, 14, 15 years old are not even baptized."

Når barna i Jehovas vitner blir medlemmer, avgir de et evig trosskapsløfte til organisasjonen. Selv om alle medlemmer har rett til å melde seg ut av trossamfunnet, så innebærer en uttreden store konsekvenser for den som har blitt medlem. Konsekvensene er sosial isolasjon og fordømmelse, noe som for svært mange fører til store psykiske utfordringer. I vårt arbeid har vi dessverre mottatt flere henvendelser fra unge mennesker i denne situasjonen som har forsøkt å avslutte sitt liv eller går med slike tanker. Når vi mottar henvendelser fra personer som ønsker å forlate trossamfunnet, har vi i mange tilfeller anbefalt dem å ikke avslutte medlemskapet formelt, nettopp pga de store konsekvensene dette vil få for deres liv, som å miste kontakt med sine foreldre og søsken og andre nære personer. Dette illustrerer at konsekvensene av å melde seg inn i et lukket trossamfunn er langt alvorligere enn å melde seg inn i et ordinært trossamfunn.

I tillegg til de alvorlige følgene av å melde seg ut av trossamfunnet, er det også alvorlige følger ved medlemskapet i seg selv. Alle medlemmer blir behandlet juridisk likt, selv om man er under 18 år. Ved «alvorlig synd» blir foreldrenes rett til å oppdra sine barn satt til side da organisasjonen selv griper inn med avhør og sanksjoner i forhold til «synden». Videre vil en døpt mindreårig forventes å nekte livreddende behandling i form av blodoverføring hvis dette skulle bli aktuelt, og barn som har dødd ved å nekte blodoverføring blir fremhevet som gode eksempler i Jehovas vitners publikasjoner.

I Norge har vi et lovverk som ved å hensynta barns modenhet beskytter barn på mange områder. I henhold til Vergemålsloven kan ikke den som er under 18 år inngå bindende avtaler. Den som er under 18 år kan ikke stifte gjeld. Alderskravet på 18 for ekteskapsinngåelse er dels begrunnet med barnets psykiske modenhet. Å bli medlem av lukkede trossamfunn innebærer i mange tilfeller at man forplikter seg til å gå inn i et livslangt lojalitetsforhold, ikke bare til en guddom, men til en organisasjon med tilhørende sterke konsekvenser for den som senere skulle velge å bryte sitt troslofte. Uten at vi har noen eksakt kunnskap om dette er det trolig at de fleste psykologer, om ikke alle, er av den oppfatning at det ikke uten videre er gitt at en ungdom på 15 år vil være moden nok for en slik avgjørelse. Lovverket må derfor beskytte barna mot å gå inn i alle varianter av livslange lojalitetsforhold barna ikke er modne nok til å se konsekvensen av. En av konsekvensene ved regelbrudd i enkelte lukkede trossamfunn er at svært unge barn kan risikere å bli ekskludert fra menigheten, noe som medfører helt eller delvis isolasjon fra familie og venner, en isolasjon som kan tenkes å få store ringvirkninger for barnets utvikling og psykiske helse.

Vi anbefaler derfor at det settes en 18 års aldersgrense for å bli medlem av tros- og livsynssamfunn som praktiserer ekskludering av barn. 18 års aldersgrense skal ikke fravikes selv ved foreldres tillatelse.

2. Fritak fra undervisning (Kap 19.4.2.2)

Mange av våre medlemmer har opplevd å få fritak fra en rekke aktiviteter og undervisning på skolen som følge av foreldrenes trostilørighet. Utvalget viser til Opplæringslovens § 2-3a «Skolen skal vise respekt for elevane og foreldra sine religiøse og filosofiske overtydningar og sikre retten til likeverdig opplæring.» Vi ønsker å gjøre oppmerksom på at denne teksten ser ut til å forutsette at barna og foreldrene er av samme religiøse overbevisning. Vi har inntrykk av

at foreldrenes religiøse overbevisning tas for mye hensyn til, og det fra skolens side for lett antas at barna ønsker å følge foreldrenes religiøse overbevisning.

Videre ønsker vi å påpeke at det å være i et lukket trossamfunn betyr å stå på siden av samfunnet. Her blir derfor skolen en viktig motvekt for isoleringen av barnet, da barnet på skolen møter en arena der det får sin eneste mulighet til å bli inkludert i samfunnet så godt det lar seg gjøre.

Vi ønsker derfor at skolen i mindre grad enn tidligere føyer seg etter foreldrenes ønske når det gjelder fritak fra undervisning og aktiviteter på skolen, til fordel for økt inkludering.

3. Religiøse bruddprosesser og myndighetenes rolle (Kap 23.4.2.2)

I drøftingen sier utvalget: "Det er videre viktig at myndighetene stiller opp og ivaretar økonomiske og psykiske behov hos personer som ønsker å bryte med tros- eller livssynssamfunn." Vi ønsker en klarere oppfølging av dette poenget ved at Helse- og omsorgsdepartementet og Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet pålegges å følge opp arbeidet som ble startet opp i 2009, da RVTS Vest fikk i oppdrag av BLD via oppdragsbrev fra HOD å foreta en kartlegging av henvendelser, erfaringer og kompetansebehov om religiøse miljøer og bruddprosesser i det ordinære hjelpeapparatet i sin region. Forslagene fra RVTS Vest til kompetanseheving hos hjelpeapparatet er ikke blitt fulgt opp grunnet manglende avklaring fra HOD, og de øvrige RVTS sentrene i landet mangler oppdragsbrev fra HOD om å gjennomføre lignende undersøkelser i sin region. Kompetanseheving hos hjelpeapparatet er av avgjørende betydning for at myndighetene skal evne å ivareta de psykiske behovene hos personer som ønsker å bryte med tros- eller livssynssamfunn.

Utvalgets presisering av at myndighetene må stille opp og ivareta behov hos personer i religiøse bruddprosesser må derfor følges opp ved at HOD og BLD pålegges å videreføre påbegynt og stagnert helsepolitisk arbeid rettet mot avhopperproblematikk.

4. Lov om tilskudd til tros- og livssynssamfunn (Kap 30)

Vedrørende § 2-2 «Vilkår for statlige tilskudd» har vi to innsigelser:

4.1. I punkt 6 a) nevnes et viktig vilkår; at trossamfunnene ikke skal oppmuntre til oppvekstvilkår som er skadelige for barn. Som et eksempel nevnes fysiske overgrep.

Hjelpeskilden ønsker å gjøre oppmerksom på at flere tusen barn vokser i dag opp i lukkede trossamfunn, som alle ser for seg en endetid i nær forestående framtid. Fra barna er svært små blir de tillært denne spesielle virkelighetsforståelsen. I denne virkelighetsforståelsen er også et alvorlig trusselbilde, noen skal overleve endetiden, men de fleste skal dø. Det ligger også et trusselbilde i fokus på demoner og Satan. Mange barn lærer at ulydighet kan føre til døden og nærkontakt med demoner. Endetiden er hos noen trossamfunn visuelt beskrevet i egne barnepublikasjoner trossamfunnene bruker i trosopplæringen av sine barn.

Svært mange unge og voksne som har vokst opp i lukkede trossamfunn sliter med traumer knyttet til trosopplæringen i tidlig alder. Vi ønsker å presisere at de psykiske utfordringene som følger disse traumene er den primære årsaken til eksistensen av hjelpeorganisasjoner som Hjelpeskilden. Videre gjelder hovedmengden av henvendelser til oss formidling av psykologtjenester. Vårt viktigste satsingsområde i årene som kommer blir å jobbe for å øke kompetansen hos hjelpeapparatet.

Det er av avgjørende betydning for barna at lovverket anerkjenner psykiske overgrep som skadelige oppvekstsvilkår hos barn ved å føye til psykiske overgrep som et eksempel ved siden av fysiske overgrep i lovtekstens 6 a)

4.2. I drøftingen av loven i kapittel 23 er det vurdert å bruke som vilkår «En ideologi som oppfordrer til isolasjon fra alminnelig samfunnsliv» Utvalget mener at det ikke bør være en forutsetning for støtte at trossamfunnet oppfordrer til politisk engasjement.

Det bør derimot være en forutsetning for støtte at trossamfunnet ikke nekter sine medlemmer politisk engasjement, som vi vet at flere trossamfunn gjør. Hvis man stemmer ved politiske valg og dette blir gjort kjent i menigheten, vil dette medføre alvorlige sanksjoner for medlemmet og vedkommende vil bli behandlet som en ekskludert. Å kunne stemme ved politiske valg er en del av FNs menneskerettigheter.

Vi mener at utvalget bør se på denne problemstillingen og føye på som et punkt 6 d): Samfunnet må ikke nekte sine medlemmer politisk engasjement eller sanksjonere et slikt engasjement.

På vegne av Hjelpeskilden Norge

Hilde Langvann
Organisasjonssekretær
Hjelpeskilden Norge